

सन २०१६ मधील पावसाळ्यात दि. १ जुलै ते ७ जुलै,
२०१६ या वनमहोत्सव कालावधीत दि. १ जुलै, २०१६
ह्या दिवशी राज्यात किमान २ कोटी वृक्ष लागवड
करण्याबाबत नियोजन आराखडा व कृती कार्यक्रम
तयार करुन अंमलबजावणी करण्याबाबत.....

महाराष्ट्र शासन
कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्य व्यवसाय विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक :- संकीर्ण २०१६ / प्र.क्र.१२० / पदुम ४
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक : ०३ जुन, २०१६

वाचा :- शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक: साववि-२०१५/प्र.क्र.१३१/फ-११,
दि. ३१.०३.२०१६

परिपत्रक -

राष्ट्रीय वन निती, १९८८ मधील धोरणानुसार एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या ३३ टक्के क्षेत्रावर वृक्षाच्छादन / वनीकरण असणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्र राज्य हे देशातील प्रगतीशील आणि अग्रगण्य राज्य आहे. राज्यातील ३०७ लाख हेक्टर भौगोलिक क्षेत्रापैकी ६१.३५ लाख हेक्टर जमीन वृक्षाच्छादित आहे. हे प्रमाण सर्वसाधारणपणे २० टक्के आहे. जागतीक तापमानात होत असलेली वाढ, वातावरणातील बदल, बदललेले निसर्ग आणि ऋतुचक्र, अनियमित पर्जन्यमान, अतिवृष्टी किंवा दुष्काळ या माध्यमातून गेल्या काही वर्षात निसर्ग आपल्याला जाणीव करुन देत आहे. पर्यावरणाचे असंतुलन, असमतोल, वाढते प्रदूषण आणि त्यातून होत असलेले पर्यावरणीय बदल ही यामागील महत्वाची कारणे आहेत. मानवी जीवनास या पर्यावरणीय बदलास सामोरे जावे लागत आहे.

वरील बाबींचा विचार करुन शासनाचे विविध विभाग व जनतेच्या सहभागातून सन २०१६-१७ मधील पावसाळ्यात वन महोत्सव कालावधीमध्ये दि. १ जुलै, २०१६ रोजी एकाच दिवशी २ कोटी वृक्ष लागवडीचा कार्यक्रम हाती घेण्याचे शासनाने ठरविलेले आहे.

वर नमूद २ कोटी वृक्ष लागवडीपैकी वन विभाग / सामाजिक वनीकरण विभाग व वन विकास महामंडळ यांनी कमीत कमी १.५० कोटी (दीड कोटी) वृक्ष लागवड करणे व उर्वरित ५० लक्ष वृक्ष लागवड इतर विभागामार्फत करण्याचे उद्दीष्ट निश्चित करण्यात आलेले आहे.

पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्य व्यवसाय विभागाच्या अधिपत्याखालील पशुसंवर्धन विभागाची कार्यालये, महाराष्ट्र पशु व मत्स्यविज्ञान विद्यापीठ, नागपूर अंतर्गत सर्व संस्था, रोग अन्वेषण विभाग, पुणे, पशुजैवपदार्थ निर्मिती संस्था, जिल्हा पशुसर्वचिकित्सालये, तालुका लघुपशुवैद्यकीय सर्वचिकित्सालये, श्रेणी-१ व २ चे पशुवैद्यकीय दवाखाने, महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, अकोला व पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी मेंढी व शेळी विकास महामंडळ अंतर्गत प्रक्षेत्रे, गुणनियंत्रण प्रयोगशाळा, लोकर

विश्लेषण प्रयोगशाळा, गोखलेनगर, राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्था, गोखलेनगर, मध्यवर्ती अंडी उबवणी केंद्रे, सघन कुक्कुट विकास प्रक्षेत्रे, तपासणी नाके, फिरते पशुवैद्यकीय दवाखाने, इत्यादी ठिकाणी वृक्ष लागवड करावयाची आहे. त्यानुसार पशुसंवर्धन विभागाच्या अधिपत्याखाली जागेच्या उपलब्धतेप्रमाणे शक्यतो पुढीलप्रमाणे वृक्ष लागवडीबाबत कार्यवाही व्हावी.

१. प्रत्येक कार्यालयाच्या परिसरात (जागेच्या उपलब्धतेप्रमाणे) - २० रोपे

२. प्रत्येक पशुवैद्यकीय संस्थेच्या परिसरात (जागेच्या उपलब्धतेप्रमाणे) - १० रोपे

वरील स्थळांच्या व्यतिरिक्त वृक्ष लागवडीसाठी आणखी स्थळे शक्य असल्यास ती निश्चित करण्यात यावीत. यासाठी विभागाच्या यंत्रणेबरोबरच स्वयंसेवी संस्था / अशासकीय संस्था, खाजगी उद्योजक, उद्योजकता सामाजिक दायित्व (CSR), सहकारी संस्था, विविध सामाजिक उपक्रमात अग्रेसर असणारी मंडळे व संस्था, स्थानिक स्वराज्य संस्था, आणि लोकप्रतिनिधी यांचा या कार्यक्रमात सहभाग घेण्यात यावा.

या कार्यक्रमाची प्रभावीपणे अमलबजावणी होण्यासाठी प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर यांच्या कार्यालयामार्फत या कार्यक्रमाचे समन्वय व संनियंत्रण केले जाणार आहे. तसेच, मंत्रालयीन पातळीवर सचिव (वने) आणि या विभागाकडून देखील सदर कार्यक्रमाचे संनियंत्रण केले जाणार आहे.

या कार्यक्रमाचे प्रभावीपणे ऑन-लाईन संनियंत्रण होण्यासाठी अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (माहिती तंत्रज्ञान व धोरण) वन भवन, नागपूर यांच्यामार्फत आवश्यक आज्ञावल्या (software) विकसित केलेल्या आहेत. त्यामध्ये वृक्ष लागवडीसाठी निश्चित केलेल्या स्थळांचे अक्षांश-रेखांश (Latitude-Longitude) आणि शक्य तेथे GPS Location घेणे, वृक्ष रोपणासाठी तयार केलेले खड्डे, अंमलबजावणी यंत्रणा, व्यक्ती व संस्था यांचेकडून केलेल्या वृक्ष लागवडीची छायाचित्रे, वृक्षांची संख्या, वृक्ष प्रजाती, लागवडीसाठी निवडलेली जागा इत्यादी माहिती अपलोड करण्याचा समावेश आहे. ऑनलाईन माहिती सोबतच्या “विवरणपत्र-१” व “विवरणपत्र-२” मध्ये सादर करावयाची आहे.

सदर कार्यक्रम यशस्वीरित्या राबविण्यासंदर्भात पुढील प्रमाणे निदेश देण्यात येत आहेत:-

१) सदर कार्यक्रमाचे पशुसंवर्धन विभागांतर्गत नियोजन, अंमलबजावणी, संनियंत्रण व समन्वय या करिता विभागीय / प्रादेशिक स्तरावर, जिल्हा आणि तालुका स्तरावर पशुसंवर्धन विभागांतर्गत नोडल अधिकाऱ्यांची नेमणूक करण्यात यावी.

२) सदर कार्यक्रमांतर्गत वृक्ष लागवड करण्यात येणाऱ्या स्थळांची निश्चिती करण्यात यावी.

३) प्रत्येक स्थळाविषयी सूक्ष्म नियोजन करणे तसेच, स्थळनिहाय वृक्षलागवडीसाठी एका जबाबदार अधिकारी / कर्मचारी यांची नेमणूक करण्यात यावी. स्थळ निश्चितीची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), नागपूर, सचिव (वने) आणि आयुक्त पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचेकडे

अक्षांश-रेखांशासह (Latitude-Longitude) व शक्य तिथे GPS Location सह संदर्भाधिन शासन निर्णयासोबतच्या विवरणपत्र-१ मध्ये सादर करण्यात यावी.

४) २ कोटी वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमांतर्गत पूर्व पावसाळी कामे विहित कालावधीत पार पाडण्यासाठी नियोजन करावे. प्रचलीत निकषाप्रमाणे खड्डे तयार करणे, माती, खत, किटकनाशके भरून रोपलागवडीसाठी तयार ठेवणे इत्यादी कामे दि. ०८.०६.२०१६ पूर्वी पूर्ण करण्यात यावीत.

५) वृक्ष लागवडीच्या स्थळांवर जवळच्या कोणत्याही रोपवाटीकेंमधून रोपे वाहतुकीसंबंधी वाहतूक नियोजन आराखडा (Transport Plan) तयार करावा.

६) हवामान, पाण्याची उपलब्धता व भौगोलिक परिस्थिती विचारात घेवून सावली देणारे, शोभिवंत आणि फळफळावळ देणाऱ्या वृक्ष प्रजाती प्राधान्याने लावण्यात याव्यात. यामध्ये प्रामुख्याने आंबा, चिंच, आवळा, कवठ, काजू, फणस, वड, पिंपळ, निम, पळस, क्यॅशिया, रेन ट्री, गुलमोहर व चाफा इत्यादी रोपांचा समोवडा असावा. स्थानिक परिस्थितीनुरूप अन्य रोपांची निवड व लागवड करण्यास मुभा असेल. जेणेकरून पशु-पक्षी यांचा अधिवास (Habitation) व अन्न साखळी (Food Chain) टिकून राहील आणि जैवविविधतेचे (Bio-Diversity) संरक्षण व संवर्धन होण्यास मदत होईल.

७) या कार्यक्रमासाठी वन आणि सामाजिक वनीकरण योजनांतर्गत एम.जी.नरेगा, रो.ह.यो., वनमहोत्सव आणि कॅम्पांतर्गत तयार करण्यात आलेल्या रोपवाटीकामधून पुरेशा संख्येत व पुरेशा उंचीची, दर्जेदार, गुणवत्तापूर्ण आणि सुट्ट रोपे दि. ३०.०६.२०१६ पर्यंत उपलब्ध करून घ्यावीत. त्याचबरोबर कृषी विभाग, नियोजन विभाग (रो.ह.यो.) व आवश्यक वाटल्यास इतर विभागाकडील रोपवाटीकामधून रोपांची उपलब्धता करून घ्यावी. रोपांच्या उपलब्धतेबाबत वन विभागांतर्गत प्रत्येक जिल्ह्यातील उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण आणि तालुका स्तरावर लागवड अधिकारी यांची "नोडल अधिकारी" म्हणून नेमणूक करण्यात आलेली आहे. आवश्यकतेनुसार त्यांचे आणि स्थानिक स्तरावर वन व सामाजिक वनीकरण विभागाचे अधिकारी आणि कर्मचारी यांचे मार्गदर्शन व सल्ला घेण्यात यावा.

८) वन महोत्सव काळात वन व सामाजिक वनीकरण विभागांतर्गत वर नमूद रोपवाटीकामधून सवलतीच्या दराने रोपांचा पुरवठा केला जातो. ह्या योजनेचा फायदा घेण्यात यावा. जेथे शक्य असेल तेथे उद्योजकता सामाजिक दायित्व (CSR) माध्यमातून रोपांची खरेदी करण्यात यावी. तसेच वृक्ष लागवड करावयाची स्थळे विचारात घेवून, त्यानुसार जिल्हा किंवा तालुका स्तरावरील सामाजिक वनीकरण विभागांतर्गत लागवड अधिकारी (वनक्षेत्रपाल) किंवा जिल्हा स्तरावरील उपसंचालक, सामाजिक वनीकरण (विभागीय वन अधिकारी) यांच्याकडे रोपांची मागणी तात्काळ नोंदविण्यात यावी.

९) वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमांतर्गत निश्चित केलेल्या स्थळांच्या ठिकाणी ठरवून दिलेल्या उद्दिष्टांप्रमाणे मजुरांची निश्चिती करून रोपे लागवडीच्या दिवशी पुरेशे मजूर उपलब्ध ठेवण्यात यावेत.

१०) सदर कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीकरिता विभागातील यंत्रणा आणि आवश्यक असल्यास वर नमूद केल्याप्रमाणे खाजगी व अशासकीय संस्थांचा सहभाग घेण्यात यावा.

११) त्या शिवाय विद्यार्थी, नागरिक, स्वयंसेवक आणि वर नमूद अशासकीय संस्था ह्यांनी रोप लागवड स्थळांवर वृक्षारोपणासाठी उपस्थित राहण्यासाठी आवश्यक ते नियोजन करावे.

१२) मा. पालक मंत्री, स्थानिक आमदार, खासदार व इतर लोकप्रतिनिधी, प्रतिष्ठित व्यक्ती, स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे पदाधिकारी यांचे मार्गदर्शन घेवून जेथे शक्य असेल तेथे त्यांच्या शुभहस्ते वृक्षारोपन करण्यात यावे.

१३) दि. ०१ जुलै २०१६ रोजी किमान २ कोटी वृक्ष लागवडीच्या कार्यक्रमांतर्गत प्रत्येक अंमलबजावणी यंत्रणेने त्यांचा अहवाल दर २ तासांनी संबंधित जिल्हाधिकारी यांना सादर करावे. तसेच, सदरची एकत्रित माहिती आयुक्त पशुसंवर्धन यांनी या विभागास स्वतंत्रपणे सादर करावी.

१४) वृक्षारोपणाच्या दिवशी सकाळी ०६.०० ते सांयकाळी ०६.०० पर्यंत जसजशी वृक्ष लागवड होईल त्या संदर्भातील माहिती शक्य असल्यास छायाचित्रांसह घेवून वेळोवेळी तात्काळ वर नमूद संगणक प्रणालीवर अपलोड करण्यात यावी. किती झाडे, कोणत्या व्यक्तींनी/संस्थांनी आणि कोणत्या प्रजातीची लावली याची माहिती त्यात अंतर्भूत असावी. (Real Time Data Capture).

१५) ह्या संदर्भात पूर्व पावसाळी कामे, रोपांची उपलब्धता, वृक्ष प्रजातींची निवड, देखभाल व निगा इत्यादी बाबींविषयक तांत्रिक व प्रशासकीय सल्ला स्थानिक स्तरावरील वन आणि सामाजिक वनीकरण विभागाच्या अधिकाऱ्यांकडून घेण्यात यावा.

१६) या कार्यक्रमाचे नियोजन, अंमलबजावणी, समन्वय आणि संनियंत्रण यासाठी जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली वन विभागामार्फत समिती नेमण्यात आली आहे. तसेच, तालुका आणि ग्रामस्तरावर देखील समित्यांचे गठन करण्यात आले आहे. या समित्यांचे सदस्य आणि कार्यक्षेत्र याबाबत सविस्तर सूचना वाचा येथील शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्रमांक:साववि-२०१५/प्र.क्र.१३१/फ-११, दि.३१.०३.२०१६ अन्वये देण्यात आल्या आहेत. तसेच, स्थानिक लोकप्रतिनिधी यांचा वृक्ष लागवड व त्यानंतर जवळपास ४ वर्षे संरक्षण व संगोपन या संदर्भातील योगदानाविषयक आवश्यक त्या सूचना देखील याच शासन निर्णयाद्वारे निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

१७) वृक्षारोपणाचा दृश्य परिणाम दिसून येण्यासाठी, संवर्धन, पाणीपुरवठा, जनावरांपासून रोपांचे संरक्षण, जैविक किंवा तारांचे/प्लॅस्टीक कुंपण, कायम स्वरूपी देखभाल, निगा, जोपासना व संगोपन इत्यादी कामांचा नियोजन आराखडा तयार करून व त्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी. तसेच, या वृक्षांचे जिवंत राहण्याचे प्रमाण (Survival rate) किमान ८०% ते ९०% राहणेबाबत आवश्यक ती सर्व दक्षता घेण्यात यावी. या कामाचे संनियंत्रण वर नमूद जिल्हा, तालुका व ग्राम स्तरावरील समित्यांद्वारे करण्यात येईल. त्यासंदर्भातील त्रैमासिक अहवाल जिल्हाधिकारी व विभागीय अधिकारी (महसूल) यांच्यामार्फत

प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वनबल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर आणि सचिव (वने) यांना संदर्भाधिन शासन निर्णयासोबत जोडलेल्या विवरणपत्र-२ मध्ये विहित केलेल्या प्रपत्रात सादर करून त्याची प्रत या विभागास सादर करण्यात यावी.

या कार्यक्रमांतर्गत होणारा खर्च सन २०१६-१७ मध्ये उपलब्ध असलेल्या तरतुदीमधून भागविण्यात यावा. तसेच आवश्यक तेथे सी.एस.आर. फंडातून तरतूद उपलब्ध करून घेण्यात यावी. जिथे निधीच्या उपलब्धतेची अडचण असेल त्या ठिकाणी वन व सामाजिक वनीकरण विभागामार्फत मोफत रोपे देण्याचा प्रयत्न केला जाईल. त्याबाबतची आवश्यक ती नोंद आणि लेखा इत्यादीबाबत रोपे उपलब्ध करून घेणारा विभाग आणि रोपे उपलब्ध करून देणारा विभाग अशा दोन्ही विभागांमार्फत ठेवण्यात यावी. तसेच, ह्याबाबतची माहिती प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर, सचिव (वने) यांना आणि या विभागास आयुक्त पशुसंवर्धन यांनी सादर करावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६०६०३१६२७०७४३०१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(श.मा.साठे)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ३) मा. मुख्य सचिव यांचे स्विय सहायक
- ४) मा. मंत्री (पदुम) यांचे स्विय सहायक
- ५) मा. राज्यमंत्री (पदुम) यांचे स्विय सहायक
- ६) सचिव (वने), महसूल व वन विभाग
- ७) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- ८) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (सामाजिक वनीकरण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- ९) आयुक्त पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, औंध पुणे-०७
- १०) कुलसचिव, महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, सेमिनरी हिल्स, नागपूर
- ११) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र पशुधन विकास महामंडळ, अकोला

- १२) सहआयुक्त पशुसंवर्धन, रोग अन्वेषण विभाग, औंध पुणे, ०७
- १३) सहआयुक्त पशुसंवर्धन, पशुजैव पदार्थ निर्मिती संस्था, औंध पुणे-०७
- १४) व्यवस्थापकीय संचालक, पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, गोखलेनगर, पुणे
- १५) सर्व प्रादेशिक सह आयुक्त पशुसंवर्धन
- १६) विभागीय व्यवस्थापक, गोठित रेत प्रयोगशाळा, पुणे, नागपूर व औरंगाबाद (हर्सूल)
- १७) सर्व जिल्हा पशुसंवर्धन उपायुक्त
- १८) सर्व जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद
- १९) सहायक आयुक्त पशुसंवर्धन, मध्यवर्ती अंडी उबवणी केंद्र, पुणे, औरंगाबाद, कोल्हापूर, नागपूर
- २०) सहायक आयुक्त पशुसंवर्धन, जिल्हा पशुवैद्यकीय सर्वचिकित्सालय सर्व
- २१) सहायक आयुक्त पशुसंवर्धन, तालुका लघुपशुवैद्यकीय सर्वचिकित्सालय सर्व
- २२) महसूल व वन विभाग (फ-११) मंत्रालय
- २३) निवड नस्ती (कार्यासन पदुम-४)

विवरणपत्र-१

Online Format For 2 Crore Tree Plantation

3 PIT Digging

Divi sion	Distr icts	Talu ka	Villag e	Compa rtment No/Gat . No.	Latitu de- Longi tude	Plant ation Targ et	PITs/Trench Achievement During the Month				Total	Perce ntage of PITs Comp leted
							Feb	Mar ch	April	May		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
One Time Entry											=8+9+ 10+11	=12/7 *100

4 Planting

Divisio n	District	Taluk a	Village	Compartm ent No/Gat. No.	Latitud e- Longitu de	Plantati on Target	Total No. of PITs	Planting Achievem ent	Percenta ge of Planting
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Linked with PIT Digging									=9/7*10 0

विवरणपत्र-२

जिल्ह्याचे नाव -:

दिनांक १ जुलै २०१६ रोजी केलेल्या वृक्षारोपणाची माहिती व वृक्षाचे जिवंत राहण्याचे प्रमाणाची
आकडेवारी दर्शविणारे विवरणपत्र

(त्रैमासिक अहवाल)

अ.क्र.	वृक्षारोपणासाठी निवडलेली स्थळे	वन व सामाजिक वनीकरण विभागाकडून प्राप्त झालेल्या रोपांची संख्या	वृक्षारोपणासाठी सहभाग घेतलेल्या यंत्रणा	दिनांक १.०७.२०१६ रोजी लागवड केलेल्या रोपांची संख्या	जिवंत रोपांची संख्या व टक्केवारी	शेरा
१	२	३	४	५	६	७